

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֶמְדָּה יָמִימָה HEMDAT YAMIM

בלק תשע"א

פרשת שבוע

טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף - הפרדה בין כסף לתורה

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

שכירתו של בלעם בן בעור, הקוסם, לברך את עם ישראל, מעוררת אותנו לדון בשאלה של תשלום כספי על עזרה בקיום מצוות ומתן שירותים רוחניים.

מצד אחד, ברור שהתשלום מוזיל את ערך המצווה והופך את העניין הרוחני למשהו שניתן לכימות כלכלי. מאידך גיסא, ברור שגם רבנים ובני משפחותיהם צריכים ללכת למכולת. דיון זה מוביל אותנו ישירות לבחינת סוגיית קבלת מלגת קיום מן הישיבה או הכולל עבור לימוד תורה. ננסה לבחון זאת מתוך עיון בפרשת בלק ובמקור המקביל. בלעם משמש כדוגמא מצד אחד למי שחשוד בחמדנות, שהרי בלק מבין שסירובו לבוא בפעם הראשונה, נובע מכך שלא קיבל מספיק כבוד ושהתשלום איננו מספיק. וז"ל הכתוב:

"וַיֹּסֶף עוֹד בְּלֶק שְׁלַח שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבְּדִים מֵאֵלֶּה: וַיִּבְאוּ אֶל בְּלַעַם וַיֹּאמְרוּ לוֹ כֹּה אָמַר בְּלַק בֶּן צְפּוֹר אֵל נָא תִּמְנַע מִהַלֵּךְ אֵלַי: כִּי כָבֵד אֶכְבְּדְּךָ מֵאֵד וְכֹל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלַי אֶעֱשֶׂה וְלִכְּהָ נָא קָבֵה לִי אֶת הָעֵם הַזֶּה". (במדבר כ"ב טו – יז).

מצד שני, תגובתו של בלעם צריכה לשמש סמל לדורות: "וַיַּעַן בְּלַעַם וַיֹּאמֶר אֵל עֲבָדֵי בְּלַק אִם יִתֵּן לִי בְּלַק מְלֵא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוּכַל לְעַבֵּר אֶת פִּי יִקְרַע אֶלְהִי לַעֲשׂוֹת קְטָנָה או גְדוֹלָה" (שם יח).

בהמשך הפרשה, לאחר שלשה ניסיונות כושלים מבחינתו, חרון אפו של בלק גובר והוא מציע לבלעם:

"וַיִּחַר אַף בְּלַק אֶל בְּלַעַם וַיִּסְפֹּק אֶת פִּיּוֹ וַיֹּאמֶר בְּלַק אֶל בְּלַעַם לָקֵב אִיִּבִי קְרֹאֲתֶיךָ וְהִנֵּה בִּרְכָתְךָ בְּרַךְ זֶה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים: וְעַתָּה בְּרַח לְךָ אֶל מְקוֹמְךָ אֲמַרְתִּי כִּבֵּד אֶכְבְּדְּךָ וְהִנֵּה מְנַעַךְ יִקְרַע מִכְבוֹדִי" (במדבר כ"ד י-יא).

בלעם נשאר נאמן לשיטתו ומכריז לעומתו:

"וַיֹּאמֶר בְּלַעַם אֶל בְּלַק הֲלֹא גַם אֵל מְלֹאכִיךָ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּ אֵלַי דִּבַּרְתִּי לֵאמֹר: אִם יִתֵּן לִי בְּלַק מְלֵא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוּכַל לְעַבֵּר אֶת פִּי יִקְרַע לַעֲשׂוֹת טוֹבָה או רָעָה מִלְּפִי אֲשֶׁר יִדְבֹר יִקְרַע אֹתוֹ אֲדַבֵּר" (שם יב-יג). דבריו של בלק מזכירים לנו רשע אחר שפנה אל נביא ד' בלשון דומה. וז"ל הכתוב:

"וַיֹּאמֶר אֲמַצְיָהּ אֶל עֲמוֹס חֲזֵה לְךָ בְּרַח לְךָ אֶל אֲרֶץ יְהוּדָה וְאָכַל שֵׁם לֶחֶם וְשָׂם תִּנְבֵּא: וּבֵית אֵל לֹא תוֹסִיף עוֹד לְהִנָּבֵא כִּי מִקִּדְשׁ מְלֶכֶךָ הוּא וּבֵית מִמְלַכָּה הוּא" (עמוס ז' יב-יג).

הרקע לפנינו זו היא נבואתו של עמוס הנביא על חורבן ממלכת ישראל. אמציה כהן בית אל, המנהיג הרוחני של הממלכה, מנסה לגרש את איש האלקים שבא מרחוק, מיהודה להנבא על "מקדשו" וממלכתו. הוא מציע לעמוס ללכת ולהתפרנס מנבואתו "לאכול לחם" בארץ יהודה.

תגובתו של הנביא דורשת לימוד וז"ל הכתוב:

"וַיַּעַן עֲמוֹס וַיֹּאמֶר אֶל אֲמַצְיָהּ לֹא נְבִיא אֲנִי וְלֹא בֶן נְבִיא אֲנִי וְכֹהֵן וּבוֹלֵס שְׂקָמִים: וַיִּקְחֵנִי יִקְרַע מֵאֲחֵרֵי הַצֹּאֵן וַיֹּאמֶר אֵלַי יִקְרַע לְךָ הַנְּבֵא אֶל עַמִּי יִשְׂרָאֵל" (שם יד-טו).

תשובתו של עמוס נוקבת וחודרת הרבה יותר מתשובתו של בלעם. עמוס עונה: אינני מתפרנס מעיסוקי הרוחני. אני עוסק בחקלאות כדי להתפרנס. כסף איננו תופס כל מקום בעולמי הרוחני והוא איננו יכול לשמש כל גורם בשיקולי התורניים.

כמסקנה מעשית, נציע לעולם התורה והרבנות את ההצעות הבאות.

א. המכהן במשרה רבנית ישתדל להסתפק במשכורתו הקבועה ולא יבקש, ואפילו יסרב, לקבל שכר על מצוות בהם הוא מעורב.

ב. מי שלומד תורה ומוכן להקדיש את חייו לגדילה בתורה, יקבל עצמו גם בזמן לימודיו לעסוק מספר שעות בשבוע בעשייה למען הכלל, ללא קבלת תמורה. כמו כן, יקבל עצמו כי בתום שנות לימודיו, שיוקצבו מראש, יצא לשדה המעשה ויפעל להחזרת מה שקיבל מעם ישראל בשנות לימודיו.

יחשב בעינינו למעולה ביותר, מי שיכול להיות במדרגתו של עמוס ולא להתפרנס כלל מתורה.

לעי"נ ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל	לעי"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה סבג	לעי"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלבי"ע ט' בכסלו תשס"ט	לעי"נ הרב שלמה מרזל ז"ל נלבי"ע י' באייר תשע"א
--	---	--	---

ERETZ HEMDAH
2 Brurya St. P.O.B 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה ע"ר
רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

web-site: www.eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת משפט "אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם"

שכר טרחה, חלק א'
הרב משה ארנרייך, אב"ד ארץ חמדה גזית

מקרה

מר גייקוב, בעליו של מגרש גדול בראשון לציון, ביקש לקדם ולהרחיב תוכנית תב"ע במגרשו. לאחר התייעצות עם עורך דינו הקבוע, הוא שכר לצורך קידום ענייניו משרד עורכי דין מוכר אשר עלויותיו גבוהות בהרבה ממה שהוא רגיל לשלם לעורך דינו. על פי ההסכם, משרד עורכי הדין ישלח לגייקוב חשבונית כל שלושה חודשים. לאחר משלוח החשבון הראשון, היה ויכוח על שכר הטרחה, וגייקוב שילם את חלקו. גייקוב המשיך לעבוד עם המשרד. לאחר שנה וחצי, קיבל גייקוב חשבון שכר טרחה בסכום של 250,000 ₪. משרד עורכי הדין, תובע 250,000 ₪, על בסיס מחירון השעות שהוצג לגייקוב בראשית ההתקשרות עימו. גייקוב אינו חולק על המסמכים שהוגשו על ידי התובע, המפרטים את שעות העבודה של עורכי הדין השונים בענייניו. אך הוא טוען שלאחר הגשת החשבון הראשון, ההסכם שונה. לדבריו הוסכם על סכום כולל של 100,000 ₪: 50,000 ₪ שכבר שולמו על ידו, והוא התחייב לשלם 50,000 ₪ נוספים לאחר הצלחת ההליך. ההליך לא צלח, על כן אין הוא חייב מאומה.

דין

בית הדין דחה את טענת הנתבע שההסכם שונה. כאשר ישנו הסכם בכתב, על הנתבע הראיה שההסכם שונה. כמו כן, בית הדין התרשם שהנתבע "לא דייק" בכמה עניינים מהותיים, על כן בית הדין אינו יכול לסמוך על טענת הנתבע בלבד. השאלה שנידונה היא האם אי משלוח חשבוניות מהווה הפרה מהותית של ההסכם? במסמך בעניין מתן שירותים משפטיים, התחייב המשרד להעביר חשבוניות "מידי חודש בחודשו". במכתב האישור שניתן על ידי הנתבע, צוין משלוח חשבוניות "כל רבעון כרגיל". המשרד לא עמד באף אחת מהתחייבויות אלה. מחד גיסא, דחייה קלה במשלוח חשבוניות אינה הפרה מהותית של ההסכם. מאידך גיסא, חשבוניות לתשלום הם כלי מרכזי וחשוב ביד הלקוח לעקוב אחר הוצאותיו ולקבוע את יכולתו ורצונו להמשיך להזמין ולממן את השירותים המשפטיים הניתנים לו באופן רציף.

אין חולק על העובדה שלנתבע לא נשלחו חשבוניות במשך שנה וחצי.

מדובר בהתנהלות לא סבירה בכל קנה מידה. חוסר הסבירות מתעצם על רקע הידיעה שמדובר בלקוח שגם לגרסת התובע כבר הלין על שכר הטרחה וביקש להגיע להסכם על שכר טרחה קבוע – אך בקשתו נתקלה בסירוב. חובתו הברורה של התובע היתה ליידע באופן שוטף את הנתבע על העלויות המצטברות, על מנת שיוכל מעת לעת לבחון את יכולתו ורצונו להמשיך ברכישת השירותים המשפטיים שהצטברו לסכומים ניכרים.

לדברי עורכי הדין, היו שיחות בעל פה בבקשה לתשלום שכר הטרחה. טענה זו לא הוכחה, ואף לא נתמכה בכל דרך, ואף לא נטען שהוצגו לתובע הסכומים המצטברים מעת לעת. דהיינו, מסתבר שהנתבע כלל לא העריך – ולא הוצגו לפניו נתונים כדי להעריך – את העלויות הגבוהות שהוא צובר.

עורכי הדין טענו, שבשלב מסוים נוהל משא ומתן ביחס להסדרים אחרים – אולי זכייה באחוז כלשהו מן הנכס, אולם עובדה זאת אינה יכולה לפטור את נותן השירות מהצגת העלויות של שירותיו מעת לעת.

בי"כ הנתבע טען, שאילו היו נשלחות חשבוניות במועדן, לא היו הצדדים מגיעים לבית הדין. דברים אלה סבירים מאוד. מסתבר ביותר שלאחר חשבונית נוספת בסכום דומה לזו שנשלחה לו לאחר שלושת חדשי העבודה הראשונים, היה הנתבע מפסיק רכישת השירותים המשפטיים אצל התובע, או משנה באופן משמעותי את אופיים באמצעות הסכם כתוב.

בנסיבות שבהן יתכן מאוד שהצטברות העלויות עשויה היתה לגרום ללקוח להפסיק את הזמנת השירותים המשפטיים או לצמצם את היקפם, אי-משלוח החשבוניות הינה הפרה מהותית של ההסכם.

לא ניתן לקבוע מסמרות חד משמעיים, מאיזה שלב אי-משלוח חשבוניות הפך להפרה מהותית.

כיון שעל התובע היה לשלוח חשבוניות מדי רבעון, הרי שאיחור של חודש אחד מתקבל על הדעת, אבל איחור של חודשיים הוא בלתי סביר, במיוחד כאשר מדובר על סכומים נכבדים ועל מצב בו נושא שכר הטרחה היה במחלוקת.

על כן, על ארבעת החודשים שלאחר משלוח החשבונית הראשונה, ישלם הנתבע תשלום מלא. עבור השירותים שניתנו לאחר מכן אין לחייב את הנתבע על פי ההסכם השכר, שכן ההסכם הופר בידי המשרד באופן מהותי, והוא ישלם תשלום חלקי, שיפורט להלן. קביעת שכר הטרחה לתשלום

בהלכה מצאנו, מספר דרכים לקביעת שכר פועל או אומן, כאשר לא נקבע בין הצדדים שכר מראש.

מקור אחד לדיון, הוא סוגיית הגמרא במסכת בבא מציעא, בפרק השוכר את האומנין¹, העוסקת במצב בו אדם שלח אדם אחר לשכור אומנין, והשליח קבע שכר שלא כפי שהורה לו בעל הבית.

סוגיה נוספת ממנה למדו הפוסקים כיצד להתייחס לעבודה שנעשתה ללא הסכם מוקדם, היא הסוגיה של "יורד לשדה חבירו"². הסוגיה מתייחסת למצב שבו אדם השביח נכס של אדם אחר ללא הסכמה מראש על הפעולה, או ללא הסכמה מפורשת על השכר שייטול.

בגליון הבא, נדון באפשרויות אלו ובאפשרות ללמוד מהן לנדון דידן, ונציג את הדרך בה בחר בית הדין לשום את העבודה שנעשתה בתקופה המדוברת.

ערך הרב סיני לוי

¹ בב"מ עה ע"ב; שו"ע חו"מ סימן שלא-שלב.

² בב"מ דף קא ע"א; שו"ע חושן המשפט סימן שעה.

הרב מרדכי הוכמן

אלישע ופקיחת עיני השונמית

בספר מלכים (ב, ד) מסופר שאלישע הבטיח לאשה השונמית בן למרות שהיא לא ביקשה זאת. לאחר מכן, הבן חלה ומת ואלישע החיה אותו. במסכת נדה (דף ע, ב) מובא שחכמי אלכסנדריה שאלו את ר' יהושע בן חנניה, האם "בן שונמית" מטמא בטומאת מת, והוא ענה להם "מת מטמא, ואין חי מטמא!". רד"ק הסיק מהדברים הללו שר' יהושע בן חנניה סבור ש"בן השונמית" לא מת ממש¹. אם כך צריך להבין, מדוע הכתוב מתאר את בן השונמית כמי ש"מת"?!

המעשה דומה למעשה באליהו שהתארח בבית אלמנה; "בן האלמנה" חלה ומת ואליהו התפלל והחיה אותו. רד"ק מדייק שתרגום יונתן (מלכים א יז, כ) סבור ש"בן האלמנה" לא מת ממש². בשני המעשים, מדובר באם שסבורה שבנה "מת"; והנביא מחיה אותו. מה משמעות הדבר?

אליהו ו"בני רחל"

ב"סדר אליהו רבה" (יח)³ מסופר, שחכמים נחלקו אם אליהו הוא מ"בני רחל" או מ"בני לאה". אליהו גילה להם שהוא מ"בני רחל" וש"בן האלמנה" שהוא החיה - הוא "משיח בן יוסף". הדמיון בין המעשים מרמז שגם כאן מדובר בהחייאת "משיח בן יוסף".

אליהו גילה לחכמים, שהמעשה בבן האלמנה - משקף רעיון שמרומז בפרשיות לידת בני רחל. רחל אינה מרוצה לגמרי מהבנים שנולדו לה. כאשר יוסף נולד היא אומרת: "יוסף ד' לי בן אחר"; ולמילה "אחר" יש משמעות של משהו "שונה". כאשר נולד בנה השני, רחל קראה לו "בן אוני" במשמעות של "בן האבל שלי". לכאורה, היא קראה לו כך רק מפני שהיא מתה בלדתו. אלא שאם כך, כאשר יעקב בא לשלול את המשמעות העצובה הזו הוא היה צריך לקרוא לו "בן-תי". יעקב קרא לו "בן-ימין" כדי לשלול כוונה אחרת של רחל. רחל ראתה בעיניה הרוחניות שגם הבן הזה שייך לצד של השמאל, שקשור בעיניה למוות. אולם יעקב היטיב לראות ממנה, והוא ראה שגם הבן הזה קשור לצד של הימין, הצד של החיים.

הפנים השונים של ה"ימין" ושל ה"שמאל" מרומזים במקדש. בספר מלכים (א ז, טו) מסופר ששלמה המלך הקים שני עמודים בכניסה לאולם. העמודים היו זהים, אך לעמוד הימני מיוחס הקו הישר והניצב ("קומה"); ואילו לעמוד השמאלי מיוחס הקו העגול ("יסוב"). בספרי הקבלה מבואר שהקו הישר מסמל את עבודת התורה והמצוות, ואלו הקו העגול מסמל את העיסוק בעולם הטבע הגשמי - העולם שגם הגויים מתעסקים עמו. יעקב ראה בהשגה נבואית גבוהה, והוא "ראה" שגם ה"שמאל" הזה הוא "ימין".

העקרות של רחל ושל השונמית

בעם ישראל קיימות שתי קבוצות מרכזיות, "קבוצת משיח בן יוסף" שעוסקת בענייני המעשה; וקבוצת "משיח בן דויד" שעוסקת בענייני הרוח. תרגום יונתן מבאר שלאחרי קראה לבנה הרביעי יהודה, מפני שהיא ראתה שעתיד לצאת ממנו משיח בן דויד שיעסוק בהודאה. רק אז רחל החלה לקנא בה, והיא תבעה מיעקב שיתפלל עליה לבנים. יעקב כעס עליה, והסביר לה שהמעצור נגרם מפני שהקב"ה נעתר לה - "אֲשֶׁר מָנַע מִמֶּךָּ פְּרִי בֶטֶן". יעקב מתפלל לקב"ה שייתן לה בנים, וגם אם הבן יהיה מסוג "משיח בן יוסף" הוא ישמח בו; ואילו רחל אינה רוצה בבן כזה. בסופו של דבר, הקב"ה העניק לרחל את הטובה שהיא לא רצתה בה. הקב"ה הוליד ממנה את יוסף ואת בנימין, למרות שהם לא התאימו לשאיפותיה.

המאורעות האלו חוזרים גם בפרשיית האישה השונמית. היא מתוארת כ"אִשָּׁה גְדוּלָה", ותרגום יונתן מסביר "אתתא דחלת חטאין"; כלומר, צדקת ויראת חטא. לעומתה, בעלה היה איש עשיר שלא גילה ענין בנביאים. היא היתה משוכנעת שהבן שיוולד להם יהיה דומה לאביו, וגם הוא יעסוק בצד הגשמי של החיים. היא לא ביקשה מאלישע שיברך אותה בבן, מפני שהיא לא רצתה שבסופו של דבר, יוולד לה בן שיהיה שייך לקבוצת משיח בן יוסף.

פרשיית ברכת הבן לאישה השונמית

אלישע ידע דברים רבים גם בלא שיגידו לו; וכן מצאנו שהארמים אמרו (מלכים ב ו, יב): "אֵלִישֶׁע הַנְּבִיא אֲשֶׁר בְּיִשְׂרָאֵל יְגִיד לְמַלְכֵךְ יִשְׂרָאֵל אֵת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבַר בְּחֶזֶק מִשְׁפָּתֶיךָ". אלישע ידע שלאשה השונמית אין בן, וגם את הסיבה לכך; והוא רצה להאיר את עיניה בטעותה. הוא רצה להחשיב בעיניה גם אנשים מקבוצת משיח בן יוסף; ולאחר מכן לברך אותה בבן.

נערו של אלישע, גחזי, התעסק בעניינים הגשמיים של אלישע; ואלישע רצה להכריח את השונמית להכיר לו טובה. לפיכך, אלישע ניהל את השיחה בינם באמצעות גחזי: "וַיֹּאמֶר לוֹ אֶמְרָנָה הִנֵּה חֲרָדָת אֵלֵינוּ אֵת כָּל הַחֲרָדָה הַזֹּאת מֵהַלְעֵשׂוֹת לְךָ הַיָּשׁ לְדַבַּר לְךָ אֵל הַמַּלְאָךְ אוֹ אֵל שַׂר הַצְּבָא?". אלישע הוסיף והזכיר בדבריו את המלך ואת שר הצבא, שעוסקים בפעולותיו של משיח בן יוסף; כדי להראות לשונמית שלמרות היותו נביא - גם הוא מחשיב אותם. אלישע ציפה שהיא תבקש ברכה לבן. אך השונמית לא התרשמה מכך, והיא לא ביקשה מאלישע שיתפלל עליה לבן. אלישע התעקש שישועת השונמית תבוא באמצעות גחזי. לאחר שגחזי אמר "אֵבֶל בֶּן אֵין לָהּ וְאִישָׁה זָקָן"; אלישע קרא לה בשנית, ופנה אליה ישירות: "וַיֹּאמֶר לְמוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אֵת הַבְּרָכָה בְּךָ". אלישע הוסיף את המילה "הַבְּרָכָה" לברכתו. ה"חיבוק" יוצר היקף של "עיגול" סביב הבן. אלישע רמז לשונמית שהבן יהיה שייך ל"עולם העיגולים", לקבוצת משיח בן יוסף.

רחל והדודאים

העיון בפרשיית מיתת והחיאת בן השונמית - מבאר פרשיה עמומה בתורה (בראשית ל, יד-יח):
"וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בְּיָמֵי קַצִּיר חֲטִיטִים וַיִּמְצָא דֹדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל לָאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רַחֵל אֵל לָאָה תִּנֵּי נָא לִי מִדֹּדָאִי בְּנֵי:
וַתֹּאמֶר לָהּ הַמַּעַט קָחְתְּךָ אֶת אִישִׁי וְלָקַחְתְּ גַם אֶת דֹּדָאִי בְּנֵי וַתֹּאמֶר רַחֵל לָכֵן יִשָּׁכַב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דֹּדָאִי בְּנֵי: וַיָּבֵא יַעֲקֹב
מִן הַשָּׂדֶה בָּעֶרְבַּ וַתֵּצֵא לָאָה לְקִרְאָתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלָי תָּבוֹא כִּי שָׁכַר שְׂכָרְתִּיךָ דֹּדָאִי בְּנֵי וַיִּשָּׁכַב עִמָּה בַּלַּיְלָה הוּא: וַיִּשְׁמַע אֶ-
לְהִים אֵל לָאָה וַתִּהְרַר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן חַמְשִׁי: וַתֹּאמֶר לָאָה נָתַן אֶ-לְהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר נָתַתִּי שְׂפָחְתִּי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ
יִשְׁשַׁכָּר:"
רחל היתה עקרה שהתחננה לבנים; ויעקב היה אמור לשכב עימה באותו לילה. מפליא הדבר, מדוע היא **הציעה מיוזמתה** –
שיעקב לא יהיה עימה תמורת הדודאים. רש"י הביא מהמדרש: "לפי שזלזלה במשכב הצדיק לא זכתה להקבר עמו". צריך
ללמד זכות על רחל, צריך להבין את מחשבתה.

שדה כנגד יער

בתנ"ך נמצא חלוקה בין אנשי "שדה" – לבין אנשי "יער" ו"חורש".
כאשר הפלישתים השיבו את ארון ד' לבית שמש, מסופר (שמואל א ו) "ויבית שמש קצרים קציר חטים... והעגלה באה אל שדה
הושע בית השמש". הגעת הארון אל ה"שדה" בימי "קציר חטים" לא היתה לטובה, והארון היכה באנשי בית שמש. לפיכך,
הם ביקשו מאנשי "קרית יערים" שיקחו את הארון אליהם. מייד בסמוך מסופר שישבת הארון ב"קרית יערים" היתה טובה,
והועילה לעם ישראל. הצירוף של "שדה" עם "קציר חטים" הביא למכה, ולעומתו ה"יער" של "קרית יערים" הביא ברכה!

ההבדל בין "שדה" לבין "יער" ("חורש") מופיע גם כאשר דויד ויהונתן כורתים ברית. יהונתן בוחר ב"שדה" כמקום מתאים
(שמואל א כ): "ויאמר יהונתן אל דוד לכה ונצא השדה ונצאו שניהם השדה...". לעומת זאת, המקום שמתאים לדויד הוא
ה"חורש" (שמואל א כג): "ויקם יהונתן בן שאול וילך אל דוד חרשה... ויכרתו שניהם ברית לפני ד' ". דויד הוא "בן החורש"
ו"בן היער"; וכך הוא מכונה בהמשך (שמואל ב כא, יט): "וינך אלחנן בן יערי ארגים בית הלחמי את גלית הגתית". חז"ל מוסרים
שאלחנן הוא דויד; שמכונה גם "בן יערי ארגים", ובדברי הימים (א כ, ה) הוא מכונה "בן יעור" (יעור) יערי".

ה"שדה" הוא מקום מחייתם של "עובדי האדמה" שעובדים עבודה קשה למחייתם (שמות א, יד): "וימקרו את חניהם בעבדה
קשה... ויבכל עבדה בשדה". עבודה כזו מקשה על פיתוח חיי אמונה (שמות ו, ט): "ולא שמעו אל משה מקצור רוח ומעבדה
קשה". שאול ויהונתן מייצגים את "משיח בן יוסף", ולכן המקום שמתאים להם הוא ה"שדה". שאול יוצא לממש את מלכותו
דווקא משם (שמואל א יא): "והנה שאול בא אחרי הבקר מן השדה... ויספרו לו את דברי אנשי גיבש: ותצלח רוח א-להים על
שאול...". ה"שדה" הוא המקום שמתאים למשיח בן יוסף שהוא ירבעם (מלכים א יא, כט): "ויגרבעם יצא
מירושלים וימצא אתו אחיה השילני הנביא... ושניהם לבדם בשדה".

לעומת זאת, ה"חורש" וה"יער" הם מקום מחייתם של "רועי הצאן", וכן מבואר בבבא קמא (דף עט, ב) "אין מגדלין בהמה דקה
בארץ ישראל, אבל מגדלין בחורשין שבארץ ישראל". לרועי הצאן יש זמן רב להתבודד ביערות ובחורשים ולהתפתח בחיי
אמונה. רועי הצאן מייצגים את "משיח בן דויד". דויד יוצא למלוך מתוך "הצאן" (שמואל ב ז, ח): "אני לקחתך מן הננה מאחר
הצאן להיות נגיד על עמי".

עניי רחל והשדה

בדרך כלל, הצאן רועים ביער ובחורש, הרחק משדות התבואה. אולם לאחר הקציר, בעלי השדות מבקשים מהרועים שיביאו
את הצאן אל השדות לאכול את שארית הקש. בעלי השדות מרוויחים מכך, מפני שהצאן מזבלים את השדה. הרועה צריך כוח
אדם נוסף כדי להניע את הצאן על פני השדה ולזבל את כולה (כמבואר במועד קטן דף יב, א). מסתבר, שכך היה גם עם יעקב
אבינו. יעקב היה רועה בחורשים וביערות, אך "בימי קציר חטים" יעקב הביא את צאנו אל "השדה", כדי שהצאן יאכלו את
שארית הקש ויזבלו את השדה. ראובן הלך אל אביו, כדי לסייע לו לפזר את הצאן על פני השדה, ומצא שם דודאים.

ר' יונה אבן ג'ינאח כותב ב"ספר השרשים" שאפשר שהשורש של המילה דודאים הוא דויד. כאשר נעמיק במשמעות השם הפרטי
דוד נגלה שגם השורש שלו הוא דויד. השורש דויד מופיע במשמעות של אהוב כמו (שיר השירים ה, ט) – "זה דודי וזה רעי בנות
ירושלים". רחל רצתה ללדת בן שאהוב בעיניה, בן משורש דויד, שאמור לעסוק ברוחניות. היא היתה סבורה שבעת שיעקב עסוק
בעניי שדה ובהשתדלות לריבוי תבואה, היא עלולה להרות מיעקב בן משורש משיח בן יוסף; ולכן היא חיפשה אמתלא
להישמט ממנו. היא העדיפה את הדודאיים (שורש דויד) על פני משיח בן יוסף. אולם "רבות מחשבות בלב איש ונצת ד' היא
תקום". דווקא באותו לילה שיעקב בא מן השדה, ודווקא מלאה שויתרה על הדודאים - נוצר יששכר, שבניו עוסקים בתורה
ושייכים לשורש משיח בן דויד.

האשה השונמית – והיצאה אל הקוצרים

כזכור, אלישע ברך את האשה השונמית כפעת חיה את חבקות בן, וה"חבוק" רומז להשתייכות הבן לעולם העיגולים הגשמי.
אך השונמית ענתה: "אל אדני איש הא-להים אל תכזב בשפחתך". בעיניה, בן ששייך לקו העגול של משיח בן יוסף הוא בן של
"כזב"; והיא לא רוצה בן שכזה.

ברכת אלישע התקיימה ונולד לה בן; ומסופר - "ויגדל הילד ויהי היום ויצא אל אביו אל הקצרים". הכתוב דומה לכתוב על
יעקב ועשיו. כל עוד הם היו קטנים הם היו דומים; אך "ויגדלו הנערים", ויעקב המשיך בלימוד התורה, ואילו עשיו היה "איש
שדה". אף כאן, כאשר בנה של השונמית גדל, הוא החליט להיות "איש שדה" – ויצא אל אביו אל הקצרים". היצאה אל אביו
– דומה ליציאת ראובן אל אביו יעקב, בימי "קציר חטים" אל "השדה". התברר לשונמית, שהבן שנולד לה נוטה להיות שייך
לקבוצת "משיח בן יוסף"; ובעיניה הרוחניות בן כזה חשוב כ"מת".

החשיבה הזו קטרגה על הבן, והוא חלה. אחד מהנערים השיבו מהשדה לאמו "וַיָּשָׁב עַל בְּרַפְיָה עַד הַצְּהָרִים וַיָּמָת". כזכור, רד"ק הסיק מדברי ר' יהושע בן חנניה ש"בן השונמית" לא מת ממש. אך הקטרוג של השונמית היה כה גדול, עד שהבן שלה היה על סף מיתה ממש.

הנסייון הראשון להחיות את בן השונמית

השונמית באה לאלישע כדי שיציל את בנה, ואמרה לו: "הֲשֵׁאלְתִּי בֶן מֵאֵת אֲדָנִי הֲלֹא אֶמְרָתִי לֹא תִשָּׁלַח אֵתִי". היא רמזה לו שהיא חששה שיוולד לה בן מסוג "משיח בן יוסף", ושהיא לא רצתה באשליה שיהיה לה בן מסוג אחר⁴. אלישע הסכים לסייע בבקשתה, שבנה יעסוק ברוחניות; אך מצד שני הוא רצה להוציא אותה מטעותה. הוא רצה שהיא תכיר בערכם של אנשים מסוג "משיח בן יוסף".

גחזי היה נציג של קבוצת משיח בן יוסף. אלישע שילב את גחזי בהולדת הילד; והוא רצה לשלב אותו גם ברפואתו: "וַיֹּאמֶר לְגַחְזִי חָגֹר מִתְּיָנִיד וְקַח מִשְׁעֵנְתִּי בְיָדְךָ וְלֶךְ... וְשָׁמַתְּ מִשְׁעֵנְתִּי עַל פְּנֵי הַנְּעָר". החגורה יוצרת היקף עגול סביב גחזי, והיא מדגישה את השתייכותו לקבוצת הקו העגול. המשענת של אלישע היא מטה שנראה בצורת "קו ישר", והיא מדגישה את השתייכות אלישע לקבוצת הקו הישר שעוסקת בתורה ובתפילה. מסירת "המשענת" של אלישע לידי גחזי "החגור", והנחתה על פני "בן השונמית" - סימלה שלמרות היותו שייך לקו העגול הוא יהפוך לאיש שעוסק בתורה וברוחניות. אולם השונמית לא רצתה שתשועתה תהיה על ידי גחזי; ומכיוון שהיא קטרגה עליו, הוא לא הצליח להושיע את בנה.

אופן התפילה הראשון של אלישע

השונמית התעקשה שאלישע יבוא יחד עימה להציל את בנה; והוא עשה זאת: "וַיָּבֵא וַיִּסְגֹר הַדְּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְפַּלֵּל אֶל ד' : וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל הַיֶּלֶד וַיִּשֶׁם פִּי עַל פִּי וַיַּעֲנִי עַל עֵינָיו וְכַפְּיוֹ עַל כְּפִי וַיִּגְהַר עָלָיו וַיִּחַם בְּשַׂר הַיֶּלֶד : וַיָּשָׁב וַיִּלָּךְ בְּפִית אַחַת הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו וַיִּזְוָר הַנְּעָר עַד שְׁבַע פְּעָמִים וַיִּפְקַח הַנְּעָר אֶת עֵינָיו : וַיִּקְרָא אֶל גַּחְזִי וַיֹּאמֶר קְרָא אֶל הַשְּׁנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָאָהּ וַתְּבֹא אֵלָיו וַיֹּאמֶר שְׂאִי בְנֶךָ :"
הפועל וַיִּגְהַר מופיע לפני כן אצל אליהו בתפילתו לגשם: "וַיִּזְעַק וַיִּתְפַּלֵּל עָלָה אֶל רֵאשִׁי הַכַּרְמֶל וַיִּגְהַר אַרְצָה וַיִּשֶׁם פְּנָיו בֵּין בְּרָקָיו". אליהו התפלל לגשם באופן מיוחד, הוא כופף את גופו ושם את ראשו בין ברכיו. אליהו התפלל כאשר גופו יוצר עיגול, כדי להראות שיש חיים בעולם העיגולים; ואפשר ליצור קשר עם בורא העולם גם משם. אף כאן, אלישע שכב על הילד, כשגופו של אלישע כפוף ונראה כ"עיגול" ש"חובק" את הילד. בזוהר (הקדמה דף ז, ב) נאמר שהנביא חבוק הוא בנה של השונמית; שאלישע חיבק בעת ההחייאה.

אופן התפילה השני של אלישע

בשלב הראשון אלישע התפלל באופן "מעוגל", והוציא את הילד מסכנת החיים הגשמית שהוא היה נתון: "וַיִּחַם בְּשַׂר הַיֶּלֶד". בשלב השני⁵ אלישע הפיח בילד "חיים רוחניים" שמשמעותם רצון גלוי לעסוק בתורה. היה חשוב שהילד שנטה לעולם העיגולים יעסוק כעת בתורה הגלויה - כדי שאמו תחדל מלקטרג עליו. לשם כך אלישע שילב אופן תפילה שיוצר תנועה של קו ישר: "וַיָּשָׁב וַיִּלָּךְ בְּפִית אַחַת הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו". התנועה בכיוון של "אַחַת הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה" יוצרת תנועה של קו ישר; ומתוך התפילה באופן הזה אלישע עלה להתפלל באופן של תנועה מעוגלת "וַיִּגְהַר עָלָיו". התפילה באופן המשולב הפיחה חיים רוחניים בנער שנטה לעולם העיגולים של הטבע. אף כאן, אלישע התעקש לשלב את גחזי בהצלה. לפיכך הוא קרא לגחזי, כדי שיבשר לשונמית את הבשורה הטובה שבנה חי.

"פקיחת" העיניים של בן השונמית

התפילה המיוחדת הצליחה – "וַיִּפְקַח הַנְּעָר אֶת עֵינָיו". ידידי הרב יצחק נמני נר"ו, האיר את עיני, שהרמב"ם קבע שהשורש פק"ח מופיע בתנ"ך במשמעות של הבנת ידיעה שלא שמו לב אליה, ולא במשמעות של ראייה חושית גשמית (מורה הנבוכים חלק א פרק ב):

"ודע כי זאת המלה ר"ל 'פקח' לא תפול בשום פנים, אלא על ענין גלות ידיעה, לא ראות חוש יתחדש."

פקיחת העיניים של "בן השונמית" משמעותה הבנה שיש עדיפות לכוח הרוחני על פני הכוח הגשמי. בן השונמית היה צעיר ובן למשפחה עשירה, והוא לא היה חייב לצאת לעזור לאביו בשדה. הוא יצא לשדה, מכיוון שהוא העריך את העוצמה הגשמית שבקצירת שדות - יותר מאשר את העוצמה הרוחנית שבלימוד התורה. לאחר שאלישע התפלל עליו, הנער "פקח את עיניו", והבין את גודל העוצמה הרוחנית שבלימוד התורה שלו, והעדיף אותה על פני היציאה לשדה.

"בן השונמית" מסמל את "משיח בן יוסף" שעוסק בגשמיות. אמו קטרגה עליו והוא נטה למות, אלישע "החיה" אותו, וחדש בו את הנטיה לרוחניות ולתורה. אולם ניתן להסיר את הקטרוג מ"משיח בן יוסף" ולהחיות אותו - גם באופן של יעקב אבינו. כלומר, להבין שגם כאשר משיח בן יוסף עוסק בגשמיות הוא שייך ל"ימין", והוא "חיי". אלישע פעל ל"פקיחת" עיני השונמית בהבנה - שגם בתוך האנשים שיצאו ל"שדה" נמצא משיח בן דויד.

דוֹדָאִים - בְּשֻׁדָּה

העיקרון של "וַיִּמְצָא דוֹדָאִים בְּשֻׁדָּה", שנשמות ששייכות לשורש דויד (דוֹדָאִים) נמצאות במקום לא צפוי כמו ה"שדה" – מודגש מאוד במגילת רות. מנעמי שהלכה לגור "בְּשֻׁדֵי מוֹאָב", ומרות "הַשְּׂבָה מִשְׁדֵי מוֹאָב" ושהצטוותה "עֵינֶיךָ בְּשֻׁדָּה"; ומקציר השעורים ומקציר החטים, ומהגורן של בועז; דווקא שם - נוצרה השושלת של משפחת דויד. הבן שנולד לרות שימח את כולם משיקולים גשמיים (רות ד, יד-טו): "וַתֹּאמְרָה הַנְּשִׂים אֶל נַעֲמִי בְּרֹדֶךָ ד' אֲשֶׁר לֹא הִשְׁבִּית לְךָ גֹּאֵל... וְהָיָה לְךָ לְמֹשִׁיב נַפְשׁ וּלְכֹלְלֵךְ אֶת שִׁבְתְּךָ...". אך דווקא מבן כזה השתלשל דויד "איש היעור" – "איש האמונה".

פקיחת עיני השונמית

אלישע החליט שהשונמית צריכה לעבור את התהליך שעברה נעמי. אלישע הודיע לשונמית שצפוי רעב, וכדאי לה ולמשפחתה לרדת מהארץ (מלכים ב ח, ג-ו):

"וַיְהִי מִקְצֵה שְׁבַע שָׁנִים וַתָּשֶׁב הָאִשָּׁה מֵאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וַתֵּצֵא לְצִעֶק אֶל הַמֶּלֶךְ אֶל בֵּיתָהּ וְאֶל שְׂדֵהָ: וְהַמֶּלֶךְ מִדְּבַר אֶל גְּחֹזִי נַעַר אִישׁ הָאֶל-לֵהִים לֵאמֹר סִפְרָה נָא לִי אֵת כָּל הַגְּדֹלוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהֵי־שָׁעָ: וַיְהִי הוּא מְסַפֵּר לַמֶּלֶךְ אֵת אֲשֶׁר הִחִיָּה אֵת הַמֶּת וְהִנֵּה הָאִשָּׁה אֲשֶׁר הִחִיָּה אֵת בְּנֵהּ צִעֲקַת אֶל הַמֶּלֶךְ עַל בֵּיתָהּ וְעַל שְׂדֵה וַיֹּאמֶר גְּחֹזִי אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ זֹאת הָאִשָּׁה וְזֶה בְּנֵהּ אֲשֶׁר הִחִיָּה אֱלֹהֵי־שָׁעָ: וַיִּשְׁאַל הַמֶּלֶךְ לְאִשָּׁה וַתִּסְפֹּר לוֹ וַיִּתֵּן לָהּ הַמֶּלֶךְ סָרִיס אֶחָד לֵאמֹר הִשִּׁיב אֵת כָּל אֲשֶׁר לָהּ וְאֵת כָּל תְּבוּאוֹת הַשְּׂדֵה מִיּוֹם עֲזָבָה אֵת הָאֶרֶץ וְעַד עַתָּה:

כזכור, אלישע שילב את גחזי בתהליך קבלת הברכה לבן: "וַיֹּאמֶר לוֹ אָמֹר נָא אֵלֶיךָ הִנֵּה חֲרַדְתָּ אֵלַינוּ אֵת כָּל הַחֲרָדָה הַזֹּאת מִה לַעֲשׂוֹת לְךָ הַיֵּשׁ לְדַבֵּר לְךָ אֶל הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל שַׂר הַצָּבָא?". אלישע רצה שהשונמית תעריך אנשים שמבצעים את פעולותיו של "משיח בן יוסף"; ולכן הוא הוסיף והזכיר בדבריו את המלך ואת שר הצבא. אך השונמית לא התרשמה מכך, והיא אמרה שבני משפחתה פועלים לסידור ענייניה: "בְּתוֹךְ עַמִּי אֲנֹכִי יִשְׁבֶּת".

ואכן, כל עוד בעלה עבד ב"שדה" וה"תבואה" היתה מצויה בביתה; היא לא העסיקה את עצמה בשאלה כיצד היא מתקיימת באופן גשמי. אך כשהיא חזרה אלמנה, היא "פקחה את עיניה" והבינה שהיא חייבת "שדה" ו"תבואה" כדי להתקיים. העובדה הפשוטה שהבן שנולד לה יורש את השדה של אביו, היא זו שהקנתה לה זכות בשדה. היא הבינה כעת את התועלת שהבן הזה מביא לה - גם ללא שיהיה בו צד תורני ורוחני ("וְהִנֵּה לְךָ לְמִשִּׁיב נֶפֶשׁ וּלְכַלְכֵּל אֵת שִׁבְתְּךָ...").

כמו כן, קרובי המשפחה שהיא סמכה עליהם ("בְּתוֹךְ עַמִּי אֲנֹכִי יִשְׁבֶּת") - התגלו כמשענת קנה רצוף! ואף אחד מהם לא עזר לה להוציא את השדה מידי מי שהחזיק בה. לא היתה לה ברירה והיא נאלצה ללכת את המלך, שעד אז היא לא העריכה אותו. אף אחד לא בא להעיד לטובתה, ולא היה לה סיכוי לזכות במשפט; אולם ב"צרוף מקרים מפליא" תשועתה באה על ידי גחזי שהעיד עבורה.

השונמית לא העריכה מתחילה דברים שקשורים ל"משיח בן יוסף"; היא לא העריכה את גחזי ואת המלך, ושדה ותבואות. אך ב"צרוף מקרים" מופלא - "עיניה נפקחו" והיא העריכה את כל מה שהיא זלזלה בו. "ידו הארוכה" של אלישע הצטרפה למעשה, והוא מוזכר בנפלאות שהוא חולל.

בסיכום המאמר נמצאנו למדים, שהפרשיות שקשורות לאשה השונמית - מסייעות להבנת פרשיות שקשורות להולדת בני יעקב ואף להולדת דויד. פרשיות אלו קשורות להחייאת "משיח בן יוסף". ניתן להחיותו כפי שהאשה השונמית רצתה, כאשר הוא "פוקח את עיניו" וחוזר לעסוק בתורה. אולם ניתן להחיותו גם באופן של יעקב אבינו ובאופן של אלישע; כאשר המקטרגים "פוקחים את עיניהם" ורואים שיש "חיים" גם בדברים שמשיח בן יוסף עוסק בהם.

¹ היחתם סופרי' (שו"ת ח"ב יו"ד סי' שלח) כתב, שגם לדעת הרמב"ם בן השונמית לא מת ממש.

² כך סבור גם רבנו פרץ (שיטה מקובצת, בבא מציעא דף קיד, ב).

³ מובא בתוספות בבא מציעא קיד ב

⁴ בילקוט שמעוני (מלכים ב, רמז רכח; מובא ברד"ק מלכים ב, ד, ח) נאמר, שאחותה של השונמית היתה "אבישג השונמית - אמו של עדו הנביא". קשה להבין את המדרש כפשוטו, מפני שבין תקופת אלישע לבין תחילת מלכות שלמה יש כמאה שנה. לבד מכך, אבישג השונמית היתה מותרת רק לשלמה (רמב"ם הלכות מלכים ב, א), וצריך להניח שאביו של עדו היה שלמה; ומדוע יש התעלמות מהעובדה החשובה הזו. נראה שכוננת המדרש היא אחרת. ילקוט שמעוני כותב לפני כן (מלכים א, רמז רכא), שעדו היה הנביא מיהודה שהוכיח את ירבעם בן נבט (משיח בן יוסף), אך אח"כ הסכים להחשיב את התועלת הכלכלית שאפשר לקבל מאנשי ירבעם, ולכן הוא נענש והומת בידי הקב"ה. עדו הנביא מסמל אישיות רוחנית מאנשי "משיח בן דויד", שנטתה אחר הגשמיות והתחברה לאנשי "משיח בן יוסף" - וסופה מוות. כוננת המדרש לרמז, שהאשה השונמית חשה כמו "אחות" של "אמו של עדו"; והיא חששה שסופו של בנה יהיה כסופו של עדו הנביא.

⁵ ה"החייאה" התבצעה בשני שלבים, כשם שתחיית ה"עצמות היבשות" (של "בני אפרים" = "משיח בן יוסף") מתבצעת בשני שלבים (יחזקאל לו).

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ז)

New York, USA

ניו יורק, ארה"ב
שבט תשס"ט

השתתפות פעילה בחתונה של גויים

שאלה

ידידים שלי, האיש בן לאב יהודי והאשה איננה יהודייה, מעוניינים להתחתן. מפאת מוצאו היהודי של הבעל, הזוג מעוניין לשלב בחתונתו אלמנטים מדתות שונות, כולל "שבע ברכות".
הזוג פנה אלי כדי שאהיה שותף בטקס.
האם מותר לי להשתתף בחתונה? האם מותר לי לארגן את הצד "היהודי" בטקס?

תשובה

- א. ההשתתפות בחתונה מותרת. יש לעודד גם אינם יהודים להתחתן על-פי החוק המקובל במקומם¹.
- ב. יש להיזהר מלאכול בסעודה².
- ג. יש לוודא שאין מרכיבים של עבודה זרה בטקס.
- ד. אין זה מן הראוי שאתה או יהודי אחר יארגנו את הצד היהודי בטקס³.
- ה. אין איסור שלפני הטקס תלמד את החתן, או גוי אחר, לומר שבע ברכות⁴, אך אסור ליהודי לברכן, כיוון שהן ברכה לבטלה.

¹ שהרי גם בין אינם יהודים התורה אסרה "אשת איש" כמבואר בסנהדרין (נז ע"ב)
² ראה שו"ת "במראה הבזק" (ו תשובה סא) שאסור, אף אם האוכל כשר, אך לשתות משקאות כשרים מותר.
³ הוראת הרב רבינוביץ', מחשש שהוספת תוכן יהודי לטקס תגרום בעתיד למסקנה שהחתן יהודי.
⁴ ראה שו"ת "במראה הבזק" (ו תשובות כט-ל), שמותר לגוי להתפלל כיהודי, אך יש להיזהר שלא יאמר דברי שקר. בשבע ברכות אין מילים המהוות בעיה של אמירת שקר אם גוי יאמר אותם. אם אכן אתה מלמד את החתן, יש להדריך אותו להימנע מלשלב מרכיבים של עבודה זרה בטקס, כדברי הרמב"ם (ספר המצוות עשה ג ע"פ תרגום הרב קאפח), שבכלל מצות אהבת ה': "שנקרא את כל בני האדם לעבודתו יתעלה ולאמונה בו".

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך   הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

בשיתוף המרכז לשירותים רוחניים לקהילות - ההסתדרות הציונית העולמית